

Otistik Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Taklit Becerileri ve Taklidin Alıcı-İfade Edici Dil Gelişimi ile İlişkilerinin İncelenmesi

Dr. Figen TURAN¹, Öğr. Gör. Meral Çilem ÖKÇÜN AKÇAMUŞ²

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit becerilerini, gelişimsel yaşlarına göre eşleştirilmiş gelişimsel geriliği olan ve normal gelişim gösteren çocuklarla karşılaştırmak ve otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit becerilerinin alıcı dil ve ifade edici dil gelişimi ile ilişkisini incelemektir.

Yöntem: Gelişimsel yaşlarına göre eşleştirilmiş, 18 otistik spektrum bozukluğu olan çocuk, 15 gelişim geriliği olan çocuk ve 16 normal gelişim gösteren çocuğun taklit becerileri Motor Taklit Skalası ve Taklit Bataryası kullanılarak değerlendirilmiş ve grup taklit puanları ortalamaları arasındaki farka bakılmıştır. Otistik spektrum bozukluğu olan çocukların alıcı dil ve ifade edici dil gelişimi Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri (TİGE) kullanılarak değerlendirilmiş ve taklit puanları ile arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakılmıştır.

Bulgular: Otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit puanlarının hem gelişim geriliği olan çocuklardan, hem de normal gelişim gösteren çocuklardan anlamlı derecede daha düşük olduğu, normal gelişim ve gelişim geriliği olan çocukların taklit puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit puanları ile alıcı dil ve ifade edici dil gelişimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Sonuç: Bu çalışmada taklit becerilerinde görülen sınırlılıkların, otistik spektrum bozukluğu olan çocuklar için ayırıcı bir özellik olduğu ve taklit becerilerinin çocukların dil gelişimlerinde önemli bir beceri olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Otistik spektrum bozukluğu, taklit becerileri, dil gelişimi, motor taklit

SUMMARY

Investigation of the Imitation Skills in Children with Autism Spectrum Disorders and their Association with Receptive-Expressive Language Development

Aims: The purpose of this study is to compare imitation skills of children with autism spectrum disorder to age-matched typically developing children and children with developmental delay and as well as to examine the association between imitation skills, receptive and expressive language development in children with autism spectrum disorder.

Methods: Imitation skills of children with autism spectrum disorder (n=18), and age-matched children with developmental delay (n=15) and typically developing children (n=16) were assessed using the Motor Imitation Scale and the Imitation Battery, and the difference in mean imitation scores between the groups were examined. Receptive language and expressive language development of the children with autism spectrum disorder were assessed using the Turkish Communicative Development Inventory (TCDI) and their association with imitation scores was explored.

Results: The children with autism spectrum disorder had significantly lower imitation scores than children with developmental delay and typically developing children; however, there wasn't significant difference in imitation scores between the children with developmental delay and typically developing children. A significant association between imitation scores and receptive and expressive language development was observed. in the children with autism spectrum disorder.

Conclusion: The present findings indicate that deficient a imitation skills are a distinctive feature of children with autism spectrum disorder and that imitation skills play a crucial role in children's language development.

Key Words: Autistic spectrum disorder, imitation skills, language development, motor imitation

Geliş Tarihi: 29.03.2012 - **Kabul Tarihi:** 19.09.2012

¹Doç., Hacettepe Üniv. Sağlık Bilimleri Fak., Çocuk Gelişimi, ²Öğr. Gör., Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak., Özel Eğitim Bl., Ankara.

Dr. Figen Turan, e-posta: fturan@hacettepe.edu.tr

doi: 10.5080/u7007

GİRİŞ

Karşılıklı taklit, bebek ve ebeveyn arasındaki ilk iletişim biçimlerinden biridir. Taklit becerileri sosyal öğrenme için gerekli bir araç olmakla birlikte, bebeklerin öğrenme süreçlerinde de önemli bir araçtır (Quill 2002, Dawson ve Galbert 1986). Bebeklik ve erken çocukluk döneminde taklidin sosyal kullanımı ise daha karmaşık sosyal iletişim becerilerinin gelişimi ile ilişkilidir (Ingersoll 2008a). Erken dönem taklit becerileri birçok çalışmada dil, konuşma ve iletişim için de bir ön gereklilik olarak belirtilmektedir (Owens 2001, Turan ve Kaysılı 2005).

Gelişimsel olarak; bebeklerde yetişkinin kendilerini taklit etmesine bağlı olarak, bebeğin ilgi ve motor tepkiler göstermesi ile başlayan taklit becerileri çeşitlenerek gelişir. Yaşamın ilk yılında çocukların motor ve vokal taklitlerden, kendi bedensel eylem taklit repertuarlarına geçmeleri ile devam eder. Bir yaş ile birlikte, sosyal eylemlerin ve –miş gibi yaparak nesne kullanımların taklitleri başlar. İkinci yaşla birlikte, çocuklar sıralı motor eylemleri, kendilerinin göremedikleri eylemleri (invisible acts) ve gecikmiş taklit davranışlarını gösterebilirler (Quill 2002).

Otizmlı çocukların, normal gelişim gösteren akranlarına oranla daha sınırlı kendiliğinden taklit davranışı gösterdikleri bilinmektedir (Lord 1993). Yapılan araştırmalarda da otistik bozukluğu olan çocukların taklit becerilerinde, normal gelişim gösteren çocuklara göre (Charman ve ark. 1997, Dawson ve ark. 1999, Rogers ve ark. 2003, Stone ve ark. 1997) ve gelişimsel yaşlarına göre eşleştirilmiş gelişim geriliği olan çocuklara göre daha sınırlı taklit becerilerine sahip oldukları bulunmuştur (Dawson ve ark.1999, Rogers ve ark. 2003, Stone ve ark. 1997). Otizmlı çocuklarda görülen motor taklit problemlerinin sosyal ilişki kurma ve bu sosyal ilişkiler içinde öğrenme sürecinde başlıca engellerden biri olduğu düşünülmektedir (Dawson ve Galbert 1986).

Yapılan çalışmalar, otizmlı çocukların nesne ile yapılan ve nesnesiz taklit becerilerinde (Stone ve ark. 1997), –miş gibi eylem taklitlerinde (Libby ve ark. 1997), yüz ifadesi taklit becerilerinde (Loveland ve ark. 1994) zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Libby ve arkadaşları (1997) otizmlı çocuklarda –miş gibi eylem taklitlerinde sınırlılıklar bulan çalışmalarının aksine, Warreyn ve arkadaşları (2005) yaptıkları çalışmada sembolik oyun eylemi taklitlerini incelemişler ve otistik bozukluğu olan çocuklar ile normal gelişen akranları arasında bir fark bulamamışlardır. Bu durumun nedeninin değerlendirilmesinin yapılandırılmış ortamda olması olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu tartışmayı destekler şekilde Ingersoll ve Gergans (2007), yaptıkları araştırmada otistik çocukların doğal ortamlarda taklit becerilerinin yapılandırılmış ortamlara göre daha sınırlı olduğunu göstermiştir.

Normal gelişen çocuklarda erken dönemde gelişen taklit

becerilerinin bilişsel, sosyal ve dil gelişimi için önemli bir bileşen olduğu bilinmektedir. Yazında otizmlı çocukların taklit becerilerinin diğer gelişimsel alanlar ile ilişkisini araştıran birçok araştırmaya rastlanılmaktadır. Taklit üzerine yapılan bu ilişkiyel araştırmalar taklit becerilerinin, oyun (Ingersoll ve Schreibman 2006, Stone ve ark. 1997), ortak ilgi (Carpenter ve ark. 2002, Rogers ve ark. 2003) ve dil gelişimi ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Stone ve ark. 1997). Söz edilen araştırmaların genel olarak bulguları incelendiğinde, otizmlı çocukların, aynı gelişimsel dönemde olup normal gelişim gösteren ve gelişim geriliği gösteren çocuklara oranla daha sınırlı taklit becerilerine sahip oldukları ve bu sınırlılıkların, nesnel ve nesnesiz taklit becerileri, jest, yüz ifadesi ve vokalizasyon taklitleri, anlamlı ve anlamlı olmayan nesne taklitleri alt alanlarının tamamında bulunduğu görülmektedir. İlişkiyel araştırmalar ise, taklit becerilerinin alt boyutlarının alıcı ve ifade edici dil, jestler, oyun, ortak ilgi ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Otizmlı çocukların taklit gelişiminde gösterdikleri sınırlılıkların, daha karmaşık gelişimsel davranışlar olan dil ve oyun gibi gelişimsel alanlar ile ilişkili olmasından dolayı taklit gelişimlerinin ayrıntılı olarak incelenmesine gereksinim duyulmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde otizmlı çocukların taklit gelişimlerini gelişimsel geriliği olan ve normal gelişen çocuklardan oluşan kontrol grupları ile karşılaştıran ve diğer gelişimsel alanlarla ilişkilerini inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Bu araştırmanın amacı, otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit becerilerini gelişimsel yaşlarına göre eşleştirilmiş gelişimsel geriliği olan ve normal gelişen çocuklarla karşılaştırmak ve otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit becerilerinin alıcı dil, ifade edici dil gelişimi ile ilişkisini incelemektir.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın katılımcıları, amaçsal örnekleme yöntemlerinden, ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Ankara ilinde yer alan üç farklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile görüşülmüş, 2-6 yaş arası otistik spektrum bozukluğu ve gelişim geriliği tanısı olan ve ebeveyni çalışmaya gönüllü olan çocuklar değerlendirilmeye alınmıştır.

Araştırmaya Ankara ilinde bulunan üç farklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden, üniversite hastanelerinin veya devlet hastanelerinin çocuk psikiyatrisi bölümlerinden tanı almış, 18 otistik spektrum bozukluğu tanılı (14 erkek, 4 kız, 2-5 yaş arası), 15 gelişim geriliği gösteren (12 erkek, 3 kız, 2-5 yaş arası) çocuk ve bir sağlık ocağında düzenli takip edilen 2-3 yaş arası (9 erkek, 7 kız) 16 normal gelişim gösteren çocuk katılmıştır. Araştırmaya katılan çocukların aynı gelişimsel dönemde olmalarını sağlamak için, çocukların

ebeveynlerine Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) uygulanarak gruplar gelişimsel dönemlerine göre eşleştirilmişlerdir. Örneklemeye alınan çocukların ebeveyn ve öğretmenlerine 15 ay dönemine kadar yürüme durumları sorulmuş ve 15 ay döneminde yürümeye başlamayan çocuklar, motor gelişim geriliği şüphesi ile araştırma dışı bırakılmıştır. Motor Taklit Skalası ve Taklit Bataryası'nın "oyuncak köpeği masada yürütmek", "el çırpma" ve "kulağını tutmak" gibi motor becerileri içermesi sebebi ile gelişim geriliği ve otistik spektrum bozukluğu tanısına ek olarak motor gelişim geriliği tanısı olan çocuklar araştırma örnekleme alınmamıştır.

Değerlendirme araçları ve uygulama

Araştırmada otistik spektrum bozukluğu tanılı, gelişim geriliği gösteren ve normal gelişen katılımcıların gelişimsel dönemlerine göre eşleştirmek için Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) kullanılmıştır.

Grupların taklit puanlarını karşılaştırmak için, Motor Taklit Skalası ve Taklit Bataryası kullanılmış, otistik spektrum bozukluğu tanılı çocukların taklit gelişimleri ile dil gelişimleri arası ilişkiyi incelemek için ise, otistik spektrum bozukluğu tanılı çocuklara Türkçe İletişim Davranışları Gelişimi Envanteri (TİGE) kullanılmıştır.

Değerlendirme araçlarının uygulanması sürecinde, öncelikle uygulama yapılacak olan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin yönetimi ile görüşülerek izin alınmış ve çalışmaya katılmak isteyen gönüllü ebeveynlerin uygulamacıya yönlendirilmesi istenmiştir.

Araştırmada değerlendirme araçlarının tümü yazarlar tarafından uygulanmış ve tüm uygulamalarda aynı süreç izlenmiştir. Değerlendirme sürecinde önce uygulamacı tarafından anne ile AGTE doldurulmuş, daha sonra bireysel eğitim odasında katılımcı çocuk ile sırasıyla Motor Taklit Skalası ve Taklit Bataryası uygulanmıştır. Taklit işlemlerinin ölçülmesi sürecinde aynı materyal seti kullanılmıştır. Son olarak yine anne ile görüşülerek, Türkçe İletişim Davranışları Gelişimi Envanteri (TİGE) doldurulmuştur. Uygulama gelişimsel geriliği olan ve otizmlili katılımcıların devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon kurumunun bireysel eğitim odasında, normal gelişen çocukların ise kayıtlı oldukları sağlık ocağında uygulama için ayrılmış bir odada gerçekleştirilmiştir. Değerlendirme işlemleri tüm çocuklar için aynı günde bir oturumda uygulanmıştır. Normal gelişim gösteren çocuklarda ve gelişim geriliği olan çocuklarda AGTE, Motor Taklit Skalası ile Taklit Bataryası uygulanmış, otistik spektrum bozukluğu olan çocuklarda ise taklit ve dil gelişimi ilişkilerinin incelenmesi amacıyla bu araçların yanı sıra Türkçe İletişim Davranışları Gelişimi Envanteri de uygulanmıştır.

Çalışmada kullanılan ölçekler

1. Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE): Ankara Gelişim Tarama Envanteri ile 0-6 yaş arası çocukların gelişimleri anneden bilgi alınması yoluyla değerlendirilmektedir (Erol ve ark. 1993, Sezgin ve ark. 2004). 154 maddeden oluşan bu envantere soruların yanıtları "evet", "hayır" ve "bilmiyorum" şeklinde alınmaktadır. Bu test dil-bilişsel, ince motor, kaba motor ve sosyal beceri-öz bakım olmak üzere dört alt alandan oluşmaktadır. Çalışmada bu envanter kullanılarak gruplar gelişimsel düzeylerine göre eşleştirilmiştir.

2. Motor Taklit Skalası (MTS): Motor Taklit Skalası (Motor Imitation Scale) (Stone ve ark. 1997) 16 maddeden oluşmaktadır. Bu skalada 8 nesneli, 8 nesnesiz eylem taklit görevi bulunmaktadır. Nesneli eylem taklit görevlerinin dört tanesi anlamsız eylemlerden, diğer dört tanesi anlamlı eylemlerden oluşmaktadır. Bu skalanın uygulanması genellikle masada gerçekleştirilmektedir ve oyun oynamış gibi sunulmaktadır. Her bir madde uygulayıcı tarafından yapıldıktan sonra eylemin ne olduğu söylenmeden "yaptığımı yap" ya da "böyle yap" denilerek çocuktan tepki beklenmektedir. Her bir madde için üç deneme yapılmaktadır. Doğru tepkiler 2 puan, kısmen doğru yapmış ise 1 puan, hiç tepki vermemiş ya da yanlış tepki vermişse 0 puan verilmektedir. Gecikmiş doğru taklitlere ise puan verilmemektedir.

3. Taklit Bataryası (TB): Taklit Bataryası (Imitation Battery) (Rogers ve ark. 2003) 16 taklit görevinden oluşmaktadır. Bu taklit görevlerinden 8 tanesi nesne/hareket taklitlerinden, 8 tanesi oral/motor taklitlerden oluşmaktadır. Oral motor taklit hareketleri maddelerinden, 4'ü vokalizasyon taklit, dördü ise kelime taklit görevlerinden oluşmaktadır. Taklit becerileri geçerli tepki (2 puan), kısmen geçerli (1 puan) ve yanlış olarak (0 puan) değerlendirilmekte, her bir madde için üç deneme yapılmaktadır. Bu çalışmada, bu ölçekten sadece oral-motor taklit puanları değerlendirilmeye alınmıştır.

4. Türkçe İletişim Davranışları Gelişimi Envanteri (TİGE): Türkçe İletişim Davranışları Gelişimi Envanteri, MacArthur-Bates Communicative Development Inventory (MB-CDI, Fenson ve ark., 1993), aracından Türkçeye uyarlanmıştır (Aksu-Koç ve ark. 2008). MB-CDI 8-30 ay arasındaki çocukların dil gelişimlerinin, değerlendirilmesini hedefleyen bir ölçektir. Standardize olan MB-CDI öncelikle İngilizce olarak geliştirilmiş, daha sonra aracın birçok dilde adaptasyon çalışması yapılmıştır. TİGE, Türkçenin özgün yapısına uygun olarak hazırlanarak, Türkçeye uyarlama geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. TİGE-I ölçeği 8-16 aylık bebeklerin iletişim davranışları (jestler) ve sözcük bilgisini, TİGE-II ise, 16-36 aylık çocukların sözcük bilgisi ve dil yeteneklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ebeveyn görüşmesine dayalı olan bu aracın 8-16 ay jest ve sözcük ölçeği kullanılmıştır ve ebeveynlere çocuğun bu sözcükleri anlama ve söyleme durumu sorulmuştur.

TABLO 1. Katılımcı Çocukların Ankara Gelişim Tarama Envanteri Puanlarına Göre ANOVA Sonuçları.

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	25,229	2	12,614	0,097	0,908
Gruplarıçi	5981,261	46	130,027		
Toplam	6006,490	48			

P<0,05

İstatistiksel değerlendirme

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS 15.0 programı kullanılmıştır. Çalışma verileri analiz edilirken tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerin (ortalama, standart sapma) yanı sıra, grupların gelişimsel dönemlerinin eşleştirilmesi için tek faktörlü varyans analizi (one-way Anova) kullanılmış, gruplar atası taklit puanlarını karşılaştırmak için ise yine tek faktörlü varyans analizi kullanılarak varyanslarının homojen olmaması nedeni ile post-hoc çoklu karşılaştırma tekniklerinden Dunnett's-C kullanılmıştır. Taklit puanları ile alıcı ve ifade edici dil gelişim arası ilişkilere bakmak için ise dağılımın normallik gereğini karşılamamasından dolayı Spearman's Rank Order Korelasyon istatistiği kullanılmıştır. Bütün istatistiksel işlemlerde anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya Katılan Çocukların Gelişimsel Özellikleri

Araştırma katılımcılarının gelişimsel dönemlerine göre eşleştirilmesi için Ankara Gelişim Tarama Envanteri kullanılmıştır. AGTE uygulaması sonucunda, otistik spektrum bozukluğu olan çocukların gelişim puan ortalamaları ($X = 107,89$), gelişim geriliği olan çocukların puan ortalamaları ($X = 109,13$) ve normal gelişen çocukların puan ortalamaları ($X = 107,38$) farkına bakılmıştır. Bu işlem tek faktörlü varyans analizi istatistiği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan istatistiksel işlem sonucunda grupların AGTE ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur (Tablo 1).

Araştırmada normal gelişen çocukların gelişimsel yaş ortalaması ($X = 107,38$) gelişimsel geriliği olan çocuklara ($X = 109,13$) göre daha düşüktür.

Otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit becerilerinin normal gelişim gösteren ve gelişim geriliği olan çocuklarla karşılaştırılması

Araştırmaya katılan otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit puan ortalamaları ile gelişim geriliği olan ve normal gelişim gösteren çocukların taklit puan ortalamaları karşılaştırıldığında üç grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Post hoc analizi sonucunda

ise, otistik spektrum bozukluğu olan çocukların genel taklit puan ortalamalarının ($X = 18,39$) hem normal gelişen çocuklardan ($X = 29,38$), hem de gelişim geriliği olan çocuklardan ($X = 27,47$) anlamlı bir düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. Gelişim geriliği olan çocukların taklit ortalamalarının normal gelişen çocuklardan daha düşük olmasına rağmen, bu farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Tablo 2'de grupların Anova sonuçları ve post hoc analizi sonuçları verilmektedir.

Araştırmada otistik spektrum bozukluğu olan çocukların nesnelere ile taklit, bedensel eylem ve oral motor taklit puanlarının farklı ölçeklerden alınması sebebi ile (nesnelere ile taklit, bedensel eylem taklitleri Motor Taklit Skalası'ndan, oral motor taklitler Taklit Bataryası'ndan alınmıştır) ham puanlar "t" puanına dönüştürülmüştür. Sonuç olarak otistik spektrum bozukluğu olan çocukların en yüksek puanı oral motor taklit becerilerinde aldıkları ($X = 43,772$), nesnelere ile taklit puan ortalamalarında ($X = 43,058$) ise bedensel eylem taklit puan ortalamalarından ($X = 42,919$) daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Otistik spektrum bozukluğu olan çocukların nesnelere ile yapılan taklit becerilerinde ise, anlamsız nesne taklit hareketleri puan ortalamalarının ($X = 46,921$), anlamlı nesne hareket taklit puan ortalamalarına ($X = 44,160$) göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit puanları ile alıcı dil ve ifade edici dil puanları arasındaki ilişki

Araştırmada otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit puanları ile alıcı dil ve ifade edici dil becerileri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına ilişkin veriler Spearman's Rank Order Korelasyon istatistiği ile incelenmiştir. Analiz sonucunda Otistik spektrum bozukluğu olan çocukların toplam taklit puanları ile alıcı dil puanları ve ifade edici dil puanları arasında anlamlı pozitif bir korelasyon olduğu bulunmuştur (Tablo 3).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmanın sonucunda normal gelişim gösteren çocukların gelişimsel yaş ortalaması gelişimsel geriliği olan çocuklara göre daha düşük bulunmuştur. Bu sonuç normal gelişen

TABLO 2. Katılımcı Çocukların Motor Taklit Skalası Toplam Taklit Puanlarına Göre ANOVA Sonuçları.

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P	Anlamlı fark
Gruplararası	1181,300	2	590,650	10,540	0,000	GG-OSB,
Gruplarıçi	2577,761	46	56,038			NG-OSB
Toplam	3759,061	48				

P<0,05 GG:Gelişim Geriliği, OSB:Otistik Spektrum Bozukluğu, NG: Normal Gelişen.

çocukların takvim yaşlarının, gelişim geriliği olan çocuklardan daha küçük olması nedeni ile olabilir. Araştırmaya katılan üç grubu gelişimsel dönemlerine göre eşleştirilebilmek için, normal gelişim gösteren çocuklarda daha küçük yaş grubu alınmıştır. Bununla birlikte analiz sonucunda gruplar arası anlamlı bir farklılık olmaması, araştırmaya katılan grupların gelişimsel dönemlerine göre eşleştirildiklerini göstermektedir.

Araştırmada normal gelişim gösteren, otistik spektrum bozukluğu olan ve gelişim geriliği olan çocukların taklit puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu; otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit puanlarının, hem gelişim geriliği olan hem de normal gelişim gösteren çocuklardan anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, otizmlı çocukların taklit gelişimlerini normal gelişim gösteren ve gelişim geriliği olan çocuklarla karşılaştıran diğer araştırma bulgularını desteklemektedir (Charman ve ark. 1997, Rogers ve ark. 2003, Stone ve ark. 1997). Bu bulgular göz önüne alınarak, otizmlı çocukların taklit becerilerinde normal gelişim gösteren bireylere ve gelişimsel geriliği olan bireylere göre eksiklikler gösterdikleri; bu eksikliklerin otizmlı çocukları diğer tanı gruplarından ayırıcı bir özellik taşıdığı söylenebilir. Alan yazında da otizmlı çocukların sınırlı taklit becerilerine sahip oldukları, taklit becerilerine sahip çocukların ise sadece taklit davranışı gösterdikleri, anlayarak taklit etmede zorlandıkları belirtilmektedir (Libby ve ark. 1997, Quill 2002).

Bu araştırmada otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit becerileri, masa başında ve yapılandırılmış işlemlerle değerlendirilmiştir. Bununla birlikte alan yazında, otizmlı çocukların spontan taklit görevlerinde yapılandırılmış taklit görevlerine göre daha fazla zorlandıklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Ingersoll 2008b, McDuffie ve ark. 2007). İleride yapılacak araştırmalarda otizmlı çocukların spontan taklit kullanımlarının, yapılandırılmış taklit kullanımı ile birlikte incelenmesi ve diğer gelişim alanları ile ilişkilerine karşılaştırılması bakılması alanın uzmanlarına önemli bilgiler sağlayacaktır.

Otizmlı çocukların taklit becerilerinin değerlendirilmesi üzerine yapılan çalışmalarda, taklit türlerinin nesnel eylem taklitleri (nesnelere anlamlı ve anlamsız eylemler), nesnesiz eylem taklitleri ve jest taklitleri gibi kendi içinde aşamalara ayrıldığı görülmektedir (Rogers ve ark. 2003, Stone ve ark. 1997).

Otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit puan ortalamaları incelendiğinde, bu ortalamaların birbirine yakın değerlerde olduğu, bununla birlikte oral motor hareket taklit puan ortalamalarının, nesne ile yapılan taklit ortalamalarından ve bedensel eylem taklit ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Nesnel taklit becerilerinde ise anlamsız nesne taklit becerileri puan ortalamalarının, anlamlı nesne taklit ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguların aksine Stone ve arkadaşları (1997), yaptıkları araştırmada otizmlı çocukların bedensel hareket taklitlerinde, nesne ile taklit becerilerinden daha fazla sınırlılık yaşadıklarını ve anlamsız hareketlerde yaşanan sınırlılıkların, anlamlı taklit hareketlerinden daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Bu araştırmada türlerine göre taklit puanları arası anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılmamıştır.

Araştırmada otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit puanları ile alıcı dil puanları ve ifade edici dil puanları arası anlamlı pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Charman ve arkadaşları (2003) da çalışmalarında otizmlı çocuklarda nesne ile yapılan taklit becerilerinin alıcı dil becerileri gelişimi ile ilişkili olduğunu, Stone ve arkadaşları (1997) ise nesnesiz hareket taklit becerilerinin ifade edici dil ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu araştırmaların yanı sıra alan yazında otizmlı çocuklarda taklit becerilerinin kelime üretimini yordadığını (McDuffie ve ark. 2005), taklit becerilerinin jestler ve sözel olmayan bilişsel yeterlilik ile birlikte ifade edici dil gelişimi için önemli bir yordayıcı olduğunu (Luyster ve ark. 2008) ve otizmlı çocukların ortak ilgi ve anlık (immediate) taklit becerilerinin 3-4 yaş arası dil becerileri ile ilişkili olduğunu, oyuncakla oyun ve gecikmiş taklit becerilerinin ise 4-6.5 yaş arası iletişim gelişiminin önemli bir yordayıcısı olduğunu (Toth ve ark. 2006) gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Paylaşımlı taklit oyunlarının, yetişkin ve çocuk arasında sözel olmayan etkileşimlerde olumlu deneyimler

TABLO 3. Otistik Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Toplam Taklit Puanları ile Alıcı ve İfade Edici Dil Puanları Arasındaki İlişki.

Değerler	N	r	P
Taklit-Alıcı Dil	18	0,868	0,000
Taklit-İfade Edici Dil	18	0,744	0,000

P<0,05

sağladığı (Quill 2002) ve taklidin ebeveyn ve bebek arasında erken iletişim formlarından biri olduğu (Dawson ve Galbert 1986) düşünüldüğünde taklit becerilerinin erken dönem iletişim gelişimindeki önemi ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmaların tümü incelendiğinde de otizmlili çocuklarda taklit gelişimi ve dil gelişimi arasında önemli bir ilişki olduğu, başka bir deyişle otizmlili çocuklarda taklit becerilerinin dil ve iletişim becerilerinin gelişimi için önemli bir beceri olduğu görülmektedir.

Bütün bu bulguların yanı sıra araştırmamızda çeşitli sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu araştırmada örneklem sınırlılığı bulunmaktadır. Araştırmanın otistik spektrum bozukluğu olan çocuklardan ve gelişim geriliği olan çocuklardan oluşan katılımcıları bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde eğitim alan çocuklardan oluşmaktadır. Bu nedenle katılımcı çocukların taklit eğitimi alıyor olma durumları söz konusudur. Bununla birlikte örneklem grubunda yer alan çocukların sayılarının azlığı araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Araştırmanın diğer

bir sınırlılığı ise, genel taklit puanları ile alıcı ve ifade edici dil puanlarının incelenmesi, taklit türlerinin bu sürece dahil edilmemesidir.

Yapılan alan yazın taramasında ülkemizde, otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit gelişimlerini normal gelişim gösteren ve gelişim geriliği olan çocuklarla karşılaştıran ve bu gelişimsel alanın dil gelişimi ile ilişkilerini inceleyen başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yapılan araştırmada otistik spektrum bozukluğu olan çocukların taklit becerilerinde sınırlılıklar yaşadıkları, taklit becerilerinin alıcı ve ifade edici dil becerileri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Taklidin bebeklikte ve erken çocuklukta sosyal kullanımının, daha ileri ve karmaşık sosyal iletişim gelişimi ile de ilişkili olduğu kabul edilmektedir ve otizmlili çocuklarda da bu becerilerde sınırlılıklar görülmektedir (Ingersoll 2008a). Bu nedenlerle otizmlili çocuklarda taklit gelişimi üzerine daha fazla betimsel, ilişkisel ve boylamsal çalışmalar alan yazına önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Aksu-Koç A, Acarlar F, Küntay A ve ark. (2008) TİGE-Measurement and evaluation of early communicative competence of Turkish children: The adaptation of MacArthur-Bates Communicative Development Inventory (CDI) into Turkish. 12th Congress of the International Clinical Phonetics and Linguistics Association. 25-28 June, 2008. İstanbul, Türkiye.
- Carpenter M, Pennington BF, Rogers S (2002) Interrelations among social-cognitive skills in young children with autism. *J Autism Dev Disord*, 32(2):91-106.
- Charman T, Baron-Cohen S, Swettenham J ve ark. (1997) Infants with autism: An investigation of empathy, pretend play, joint attention, and imitation. *Dev Psychol*, 33(5):781-9.
- Charman T, Baron-Cohen S, Swettenham J ve ark. (2003) Predicting language outcome in infants with autism and pervasive developmental disorder. *Int J Lang Comm Dis*, 38(3):265-85.
- Dawson G, Galpert L (1986) A developmental model for facilitating the social behavior of autistic children. *Social Behavior in Autism*, E Schopler, GB Mesibov (Ed), New York. Plenum Press, s. 237-56.
- Dawson G, Meltzoff AN, Osterling J ve ark. (1999) Neuropsychological correlates of early symptoms of autism. *Child Dev*, 69(5):1276-85.
- Erol N, Sezgin N ve Savaşır I (1993) Ankara Gelişim Tarama Envanteri ile ilgili geçerlik çalışmaları. *Türk Psikoloji Dergisi*, (8) 29, 16-22.
- Ingersoll B (2008a) The social role of imitation in autism: Implications for the treatment of imitation deficits. *Infant Young Child*, 21(2):107-19.
- Ingersoll B (2008b) The effect of context on imitation skills in children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2(2):332-40.
- Ingersoll B, Gergans S (2007) The effect of a parent implemented imitation intervention on spontaneous imitation skills in young children with autism. *Res Dev Disabil*, 28(2):163-75.
- Ingersoll B, Schreibman L (2006) Teaching reciprocal imitation skills to young children with autism using a naturalistic behavioral approach: Effects on language, pretend play, and joint attention. *J Autism Dev Disord*, 36(4): 487-505.
- Libby S, Powell S, Messer D ve ark. (1997) Imitation of pretend play acts by children with autism and down syndrome. *J Autism Dev Disord*, 27(4): 365-83.
- Loveland KA, Tunali-Kotoski B, Pearson DA ve ark. (1994) Imitation and expression of facial affect in autism. *Dev Psychopathol*, 6(3): 433-44.
- Lord C (1993) Early social development in autism. *Preschool Issues in Autism*, M Schopler, M Van Bourgondien, M Bristol (Ed), New York. Plenum Press.
- Luyster RJ, Kadlec MB, Carter A ve ark. (2008) Language assessment and development in toddlers with autism spectrum disorders. *J Autism Dev Disord*, 38(8):1426-38.
- Mcduffie A, Turner L, Stone W ve ark. (2007) Developmental correlates of different types of motor imitation in young children with autism spectrum disorders. *J Autism Dev Disord*, 37(3): 401-12.
- Mcduffie A, Yoder P, Stone W (2005) Prelinguistic predictors of vocabulary in young children with autism spectrum disorders. *J Speech Lang Hear Res*, 48(5):1080-1097.
- Owens RE (2001) Language development: An introduction. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Quill KA (2002) The complexity of autism. Do, watch, listen, say: Social and communication intervention for children with autism, KA Quill (Ed), Baltimore, Maryland. Brookes Publishing, s. 1-20.
- Rogers SJ, Hepburn SL, Stackhouse T ve ark. (2003) Imitation performance in toddlers with autism and those with other developmental disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(5):763-81.
- Sezgin N, Savaşır I, Erol N (2004) Ankara Gelişim Tarama Envanteri. El Kitabı, 3. Baskı Ankara.
- Stone WL, Ousley OY, Littleford CD (1997) Motor imitation in young children with autism: What's the object? *J Abnorm Child Psychol*, 25(6):475-85.
- Toth K, Munson J, Meltzoff AN ve ark. (2006) Early predictors of communication development in young children autism spectrum disorder: Joint attention, imitation and toy play. *J Autism Dev Disord*, 36(8):933-1005.
- Turan F, Kaysılı BK (2005) Otistik Özellik Gösteren Çocukların Dil Özellikleri. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 13(2):137-142.
- Warren P, Roeyers H, De Groote I (2005) Early social communicative behaviors of preschoolers with autism spectrum disorder during interaction with mothers. *Autism*, 9(4):342-58.